

De flesta tornfalksungarna hann vi ändå ringmärka 2002 (foto: Markus Sundell)

Tornfalksrapport för år 2002

År 2002 var den sjuttonde verksamhetssäsongen undersökningsområdet i södra Kvarken och på många sätt en av de mest intressanta.

Holkservice

I undersökningsområdet kontrollerades 210 holkar. Antalet holkar har minskat sedan 1995 då det var 240 men de holkar som försvunnit har i allmänhet varit belägna på hyggen, på väldigt små åkrar eller på områden med övertätt holknät. Holkarnas placering-kvalitet är nu överlag bättre än år 1995 och i alla delområden fanns det kvar lediga holkar sommaren 2002. I hela området har 1999-2002 ett underhåll av holkar som tjänat ut gjorts - samtidigt som försvunna holkar ersatts. Detta underhåll har berört 47 holkar och en del holkar var år 2002 i sådant skick att service behövs omgående.

Ovisst sorkläge

År 2002 var våren rekordtidig och de första holkkontrollerna gjorde vi redan i slutet av april på ställen där rekordtidiga häckningar kunde förväntas. På de ställen som genomgicks sågs inga falkar men nya bogropar visade att de nog besökt holkarna. Det fanns gott om sorkgångar i dikegrenarna speciellt i området mellan Pörtom och Vasa och i sparvuggelförråden hösten 2001 kunde man finna upp till 40 skogs- och åkersorkar. Vintern hade likväl varit av den kvaliteten - töväder, regn och snö om vartannat - att vi befarade att sorkbeståndet hade kollapsat och falkarna flyttat vidare.

I Sydösterbotten var förekomsten av pärluggla fortsatt låg och holkarna stod obebodda om det sen berodde på matbrist eller om pärlugglestammen ännu är i obalans efter ett decennium av milda slaskvintrar.

Visst fanns det sork....

Det verkar som om det bästa måttet på sorkförekomst är observera hur mycket katter det finns på åkrarna och att sedan intervjua kattägare om vad katterna hämtar hem. I april-maj kunde Rune Lång berätta att deras katt dagligen hämtade hem åkersorkar till hus-trappan - och det fortsatte den med sommaren igenom. Jagande katter var sedan en vanlig syn på åkermarkerna hela sommaren och kanske sorkdieten minskade det jaktryck de eljest utövar på småfåglar, fågelungar och annat som vi människor uppfattar som något trevligare varelser än åkersorken. I södra Korsholm hittade vi de första pärlugglehäckningarna i skogsduveområdet sedan 1995. En av holkarna innehöll hela 7 ägg och 6 ungar blev flygga.

Ringmärkta – fem nyfikna ungar i ett gammalt kråkbo (foto: Ralf Wistbacka)

...och tornfalk så småningom

Holkgenomgången inleddes detta år 1-2. juni och vår avsikt var att samtidigt kunna kartlägga området och alla de supertidiga häckare som troligen ändå fanns därute. Den enda som klarade av att genomföra den överenskomna inventeringen var Patrik Maja-backa – överbefälhavare på Korsnäsfronten.

Sedan följde ett par inventeraravhopp i sista sekunden och därefter rådde ett ibland kontrollerat och emellanåt smått sanslöst kaos med fritt improviserade holkkontroller, ringmärkningsrundor och fångst av häckande falkar och fynd av nya falkbon i de mest överraskande häckningsskeden. Ett tag var hela fåltsäsongen på väg att inställas men tack vare en del lyckade nyförvärv som nye ringmärkaren Jouni Kannonlahti från MLY, Lasse Villanen och åldermannen Kaarlo Koskimies med fru från Vasa Miljöförening och blivande vildmarksguiden Jean Esselström från Sundom knackade projektmotorn hostande igång igen strax innan midsommar.

Kläckning då man minst väntar det...

Tornfalken har en för rovfåglar oerhört bred tidsmarginal för inledande av häckningen. Vanligen sker också kläckningen under goda födobetingelser mycket tidigare än under dåliga år. Detta mönster störs ännu av att fåglarna anländer vid olika tidpunkter till häckningsplatserna. Tomas Klemets såg de första falkarna i och vid en holk redan veckan

före påsk dvs. 25.3. Sedan följde en kallare period då flyttningen troligen stannade av och allt var upplagt för en ännu större spridning än vanligt.

Den första kullen kläcktes 16.5 och den sista 3.7. Det dåliga sorkåret 2001 var motsvarande dagar 2.6. och 7.7. Häckningsperioden var således nästan 2 veckor längre år 2002 och 8 av kullarna (20%) kläcktes redan i maj. Två av de platser där vi hittade tomma bogropar 20.4. användes sedan för häckning. På den första platsen skedde kläckningen 22.6. med äggläggning fr.o.m. den 21.5. På den andra hade det första ägget lagts 28.4. och ungarna kläckts 30.5. vilket innebar att vi fick studera häckningsresultatet genom att räkna flygga ungar!

1988 revisited

Detta år kan man närmast jämföra med år 1998 som medförde ett likadant uppsving för sorkbeståndet som år 2002 - skillnaden var kanske den att uppsvinget börjat redan på hösten 2001. År 1988 var förekomsten av pärluggla rätt låg på våren men sommarhäckningar i juli kunde innehålla upp till 8 ungar. Den hittills enda tornfalkskullen med 8 ungar noterades också år 1988. År 2002 hittades inga sådana men däremot hade hela 5 bon innehållit 7 ägg. I 4 av dessa blev också 7 ungar flygga! År 1988 var antalet ungar i bon där häckningen lyckades 5,4 (n= 16) medan motsvarande medeltal år 2002 var 4,7 (n= 39) dvs det fanns nästan 1 unge mindre per bo. Till en del kan detta förklaras med ett stort antal sena förstagångshäckare som ofta endast födde upp en flygg unge. Andelen misslyckade häckningar var låg båda åren. År 1988 tog mården äggen ur en holk och bottnen i ett kråkbo gick sönder och falkäggen föll ut - år 2002 misslyckades 3 häckningar. Det totala antalet flygga ungar år 1988 var 87 och det totala parantalet i området beräknades vara 24. År 2002 var motsvarande siffror 182 och 54. Av ungarna märkte RW 131 och JK 39. 12 ungar märktes inte bl.a. därför att bona hittades för sent. Bild 3. Häckningar i kråkbon är sällsynta nuförtiden

Långväga besök

I projektet har alla år ingått kontroll och ringmärkning av de häckande fåglarna och detta gjordes också år 2002. Resultatet var inte så gott som man hade kunnat önska men trots förseningar och falkar som inte ville samarbeta kunde vi ringmärka 15 hanar och 22 honor. Vidare kontrollerades 17 ringmärkta hanar och 7 honor. Som en följd av den intensifierade ringmärkningen av tornfalk i Finland har ett märkbart större antal vuxna fåglar varit ringmärkta efter 1996. Detta år var andelen en aning mindre än normalt men intressant var i alla fall av avläsa en engelsk ring på en tornfalkshane i Malax. Hittills har de mest långväga gästerna kommit från Sverige.

Långtida perspektiv

För att få litet perspektiv på resultaten från år 2002 finns i tabell 1 bon och revir från perioden 1986-2002. Det bör noteras att antalet holkar från 1986 till 1990 ökade från 47, 60, 110, 120 till 130 medan den nuvarande nivån således uppnåts 1991. Antalet par följer i stort sett de trender som ses i Finland och uppgången till en högre förekomstnivå sker i bägge fallen 1996 (se t.ex. Taivalmäki et al 2001).

Intressant är också att inga tydliga effekter av den normala treåriga sorkcyklen ses efter perioden 1988-93. Efter år 1993 har också pärlugglan varit något av en raritet i ugglrutan i Petalax med i medeltal endast 1 häckning per år – vissa år har sparvugglan varit den vanligaste holkhäckaren. Tyvärr kunde vi pga tidsbrist inte inventera alla uggholkar i Petalax detta år.

Tornfalkens återhämtning är till en del säkert beroende av holkuppsättning men också en följd av den minskade giftbelastningen. Tornfalken äter i brist på sork en del småfågel och har därför i likhet med sparvhöken lidit av gifthanvändningen (dieldrin, aldrin, kvicksilver) i jordbruket i Mellaneuropa på 1960 och 70-talen (Lodenus & Kuusela 1985, Newton 1986, Village 1990.). I takt med minskad giftbelastning har sparvhöken gått starkt framåt i Finland (tex. Taivalmäki et al 2001). Uppgången för tornfalken underlättades med säkerhet också av uppsvinget för grönträdor 1991-1998 som förbätt-

Tabell 1. Antalet bon och revir i undersökningsområdet 1986-2002.

ÅR	BON	REVIR
1986	11	12
1987	6	8
1988	18	6
1989	41	14
1990	21	12
1991	29	14
1992	26	4
1993	23	11
1994	24	5
1995	28	10
1996	33	10
1997	57	14
1998	44	16
1999	57	14
2000	43	12
2001	40	6
2002	42	8

rade jaktmöjligheterna på flere eljest ogästvänliga områden. T.ex. Martti Peltola (brev) noterade ett uppsving på den extremt täckdikade Laihela-slätten i medlet av 1990-talet.

Fortsättning följer.....

I fall man går tillräckligt långt tillbaka i tiden får man nog konstatera att tornfalken var mycket vanligare förr i tiden, dvs. ännu på 1950-talet. Jämförelser försvåras av att inga direkta inventeringar gjordes i Österbotten på den tiden. Säkerligen var falkarna lättare att observera då åkrarna var dominerade av sorkrika vallodlingar och omgivna av skog. I dagens läge finns det ju mera öppna diken i skogarna än på åkrarna och emellanåt verkar det som om det nu också finns mera träd på åkrarna än i skogarna. Tornfalken jagar helt säkert bland skogsresterna vilket fynd av skogsorkar i bona visar och till en del är tornfalksprojektet ett sätt att dokumentera en morbida balansgång mellan täckdikningens förstörelse av de öppna diken och skogsbrukets förintande av de sista naturskogarna.

Förutom att notera en uppgång hos en hotad art har en stor del av charmen med tornfalksinventeringen varit att röra sig i traditionella spovrika åkermarkslandskap ingärdade av täta granskogsmurar. I detta hänseende har projektet nog ändrat karaktär. Men för att nyttja ett Shakespearecitat citerat i den förnämliga kulturtidskriften "Lucky Luke, borgmästaren och bröderna Dalton bildar en liga", (Morris & Goscinny 1971) så får vi konstatera att "Vi fortsätter, men gärna gör vi det inte".

Tack till alla medverkande: Patrik Majabacka, Jouni Kannonlahti, Jean Esselström, Kaarlo Koskimies, Lasse Villanen, Mikael Bäck, Rune Lång, Kari Ketola, Kari Palo, Ole Andtfolk & Hans Hästbacka.

Referenser:

- Lodenus Martin & Kuusela Seppo.** 1985: Mercury Contents in feathers of the Kestrel in Finland.
- Newton Ian,** 1986; The Sparrowhawk. T&AD Poyser, England.
- Taivalmäki J- P, Haapala J & Saurola P,** 2001: Petolintuvuosi 2000. Linnut vuosikirja 2000:44-54.
- Village Andrew,** 1990; The Kestrel. T&AD Poyser, England.